

Kuće na pola puta: Opšta razmatranja, sadašnjost i budućnost*

Milica D. Kovačević

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Jedan od često pominjanih koncepata savremene penološke misli jesu „kuće na pola puta“, koje su i pored toga sporadično zastupljene u praksi, a uz to i nedovoljno istražene. Stoga je predmet rada sumarno predstavljanje instituta kuća na pola puta, uz ukazivanje na osnovne tipove ovih ustanova i iskustva iz komparativne prakse. Cilj je da se izdvoje preporuke koje bi mogle biti relevantne za domaću praksu u oblasti izvršenja krivičnih sankcija i postpenalne podrške. Autorka je primenila normativno logički metod i metod analize sadržaja, koristeći se savremenom literaturom koja obrađuje teme u vezi sa izvršenjem zatvorske kazne i reintegracijom bivših zatvorenika u otvorene društvene tokove. Zaključak je da su kuće na pola puta primenjivane u vrlo raznorodnim oblicima, uz širok dijapazon implementiranih programa i usluga, što značajno otežava formulisane bilo kakvih opštijih ocena njihove uspešnosti u domenu postizanja reintegracije. Autorka konstatuje da savremena naučna misao u načelu preporučuje organizovanje kuća na pola puta sa obilnim resursima za zadovoljavanje raznorodnih potreba osuđenih lica, uz strogo poštovanje etičkih i stručnih standarda i periodičnu evaluaciju.

KLJUČNE REČI: kuća na pola puta / zatvor / reintegracija / komparativna praksa / recidivizam

* Korespondencija: bucak80@gmail.com, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Visokog Stevana 2, Beograd
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0458-8193>

Uvodna razmatranja i tipologija kuća na pola puta

Kuće na pola puta osmišljene su kao ustanove koje pružaju podršku reintegraciji bivših zatvorenika, i to putem obezbeđivanja smeštaja, implementiranja odgovarajućih tretmana, te asistiranja u pronalaženju zaposlenja (Lee, 2023). Iako je u pitanju koncept od koga se očekivalo mnogo i u koga se i danas polažu određene nade, on nije adekvatno pojmovno i terminološki opredeljen. Stoga je predmet rada sumarno predstavljanje instituta kuća na pola puta, uz ukazivanje na osnovne tipove ovih ustanova i iskustva iz komparativne prakse. Primenjeni su normativno logički metod i metod analize sadržaja.

Osim tremina „kuće na pola puta“ (eng. *halfway house*), za označavanje ovih objekata koriste se i termimi: centri za reintegraciju (eng. *reentry centers*), smeštaj u zajednici (eng. *community residential facilities*) i tranzicioni centri (eng. *transitional centers*) (Center for Effective Public Policy, CEPP, 2024). Teme u vezi sa osnivanjem ovakvih ustanova, ali i koncipiranjem drugih programa koji se primenjuju unutar lokalne zajednice, bivaju reaktualizovane početkom 21. veka. U tom periodu, i pored talasa penalnog populizma, postaje sve očiglednije da insistiranje na dugotrajnim zatvorskim kaznama i strogom nadzoru nad otpuštenim zatvorenicima prosto ne daju željene rezultate, te da se, pre ili kasnije – zatvorenici vraćaju u otvorenu zajednicu (Jonson & Cullen, 2015). Otuda i Minimalna standardna pravila UN za postupanje sa zatvorenicima (danas poznata kao Mandelina pravila, usvojena 1957. godine i revidirana 2015. godine), predviđaju, između ostalog, da državne i druge službe i agencije koje pomažu bivšim zatvorenicima prilikom vraćanja u društvo moraju osigurati, u granicama potrebnog i mogućeg, da zatvorenici nakon izlaska iz zavoda imaju prikladne domove i poslove, odnosno da budu osposobljeni da brinu o sebi (pravilo br. 108).

Kuće na pola puta zamišljene su kao smeštajni kapaciteti u kojima osuđenici borave u periodu neposredno pre napuštanja zatvora, ili pak pošto budu otpušteni iz zatvora, a u cilju postepenog i uspešnijeg pripremanja za samostalan život na slobodi (Gunnison & Helfgott, 2013). Ideja sa kojom ove ustanove bivaju sve zastupljenije počev od pedesetih godina 20. veka jeste da se osuđenima ponudi sigurnost i adekvatno strukturiranje vremena, kako bi stekli prosocijalne veštine i razvili autonomiju (Hamilton & Campbell, 2014).

Smatra se da su prve kuće na pola puta nastale u SAD, kao prirodni nastavak aktivnosti različitih humanitarnih i verskih udruženja, i to još

krajem 18. veka, kada je bilo kakav organizovani pristup reintegraciji zatvorenika bio potpuna nepoznanica (Vasoli & Fahey, 1970). Ipak, u literaturi se navodi da je prva zvanična kuća na pola puta otvorena u Njujorku krajem 19. veka, i to od strane poznate aktivistkinje u oblasti zaštite osuđenih lica i volonterke Mod But (Maud Booth), a u cilju obezbeđivanja manje restriktivnog režima za osuđene za lakša krivična dela (CEPP, 2024). Talas ubrzanog osnivanja kuća na pola puta posebno je izražen od sedamdesetih godina prošlog veka kada je nastupilo razočaranje u efektivnost zatvorske kazne (Donnelly & Forschner, 1987). Takođe, u SAD se očekivalo da ove ustanove ublaže probleme u vezi sa beskućništvom, s obzirom da je uočeno da nemali broj osuđenih lica nema gde da boravi nakon otpusta iz zatvora, da imaju značajne poteškoće pri pronalaženju smeštaja, te da ovakvo stanje stvari može rezultirati ponovnim kršenjem zakona (Lee, 2023).

Kuće na pola puta su bazirane na idejama humanosti, rehabilitacije i integracije, te osnovane uz uverenje da će život u poluotvorenoj sredini umanjiti negativna zatvorska iskustva (Schwarz, 2020). Nesporno je da je organizovana podrška i te kako potrebna, posebno u slučaju osuđenih koji su u zatvoru proveli duži vremenski period, i koji se, shodno relevantnim istraživanjima, neretko susreću sa problemima povezanim sa stigmatizacijom, siromaštvom i nedostatkom socijalnih veština (Sieferle, 2022). Ovome treba dodati i poteškoće u vezi sa beskućništvom, mentalnim bolestima, zavisnošću od psihoaktivnih supstanci i nedovoljnim obrazovanjem, koji su neretko izraženi među zatvoreničkom populacijom (Filipović Hrast et al., 2023; Gibbs et al., 2023, Willis, 2018). Sa druge strane, očekivalo se da kuće na pola puta doprinesu i rešavanju problema prenaseljenosti zatvora u SAD, tako što bi omogućile brži povratak u zajednicu kada su u pitanju bivši osuđenici čiji status ne iziskuje rigidniju kontrolu (Bonta & Motiuk, 1987).

U praksi se diferenciralo više tipova kuća na pola puta: kuće u kojima mogu boraviti osuđenici sa specifičnim problemima, poput zavisinika od psihoaktivnih supstanci (PAS) i kuće koje su u načelu dostupne svim osuđenima; kuće u kojima se sprovode specijalizovani tretmani i kuće koje su pre svega namenjene zadovoljavanju stambenih potreba, te kuće u kojima osuđeni borave u periodu dok se odlučuje o opravdanosti uslovnog otpusta i kuće za osuđene koji su već ispoljili probleme u procesu reintegracije (Donnelly & Forschner, 1984). Kada je reč o programima koji bivaju implementirani, u kućama su mahom angažovani kadrovi koji pružaju podršku načelnog tipa, dok se specijalizovani tretmani sprovode van kuće

od strane adekvatnih ustanova ili u kući uz učešće relevantnih stručnjaka (Hamilton & Campbell, 2014).

Iako su ideje na kojima je bazirano masovnije formiranje kuća na pola puta tokom prošlog veka bile prevashodno filantropske i napredne, u praksi je neretko u ovim ustanovama primenjivan rigidan režim sveobuhvatnog kontrolisanja, koji zapravo ne pogoduje razvijanju veština i vrednosti koje su značajne za uspešnu reintegraciju u normalne društvene tokove (O'Brien, 2021). Takođe, samo ustrojstvo i karakter kuća na pola puta su se suštinski menjali tokom godina, tako da se one sve manje baziraju na radu lokalnih volontera bez konkretnijeg stručnog usmerenja, a sve više su u pitanju ustanove koje su u manjoj ili većoj meri deo penalnog sistema i u kojima su angažovani formalno obrazovani i licencirani stručnjaci.

Treba imati u vidu da se stručna literatura ne izjašnjava posebno afirmativno o kućama na pola puta, kao i da je upitno da li je ova usluga u finansijskom smislu isplativa i opravdana (Lee, 2023; Wong et al., 2019). Tako je istaknuto da je procena efektivnosti kuća na pola puta u suzbijanju recidivizma veoma kompleksno pitanje, s obzirom da su različite kategorije osuđenika stekle vrlo različita iskustva, usled čega je, između ostalog, boravak u poluotvorenoj ustanovi uspešnije proticao u slučaju starijih i bolje obrazovanih bivših osuđenika sa skromnijim kriminalnim dosijeom, kao i u slučaju bivših osuđenica (Costanza et al., 2015). Osim toga, kada se govori o neuspešnosti ili skromnoj uspešnosti kuća na pola puta, treba imati u vidu da usled kontinuiranog kontakta sa zvaničnim sistemom svako kršenje zakona od strane osuđenih u kućama biva relativno lako zabeleženo, što ne mora biti slučaj sa onima koji borave u otvorenoj sredini (Vasoli & Fahey, 1970). Konačno, i pored nemalog broja naučnih radova koji se odnose na mere implementirane u lokalnoj zajednici, kuće na pola puta su i dalje neistražena tema (Gowns et al., 2018). Navedenom doprinosi to što nije precizirano koji se sve programi mogu podvesti pod ovu kategoriju, a potom postoji i nedostatak podataka stoga što značajnim brojem kuća na pola puta upravlja privatni sektor koji na različite načine i u neujednačenom obimu izveštava o svojim aktivnostima (Daniel & Sawyer, 2020).

Kuće na pola puta – Pro et contra

U izlaganjima koja slede nastojali smo da sublimiramo razloge koji govore u prilog, odnosno protiv ulaganja resursa u kuće na pola puta.

Razlozi u prilog otvaranja kuća na pola puta

Kuće na pola puta omogućavaju postepeni prelazak u otvorenu sredinu uz izbegavanje turbulentnog perioda koji obično nastaje onda kada osuđeno lice nakon dugotrajnog boravka u specifičnom zatvorskom režimu zakorači kroz kapiju zavoda u spoljni svet. Takođe, vraćanje u mesto stanovanja u kome je bivši prestupnik već formirao određene socijalne kontakte koji su doprineli kriminalnom ponašanju može imati pogubne efekte, te su utoliko kuće na pola puta dobrodošle (Sharma, 2024).

Osnivanjem smeštajnih kapaciteta za bivše zatvorenike uspešno se zaobilaze problemi u pogledu nespremnosti stanodavaca da zaključe ugovore o zakupu sa ovim licima, što je posebno značajno za seksualne prestupnike i lica osuđivana za delikte u vezi sa drogama (Filipović Hrast et al., 2023). U prilog osnivanju kuća na pola puta govori i to što i pored načelnog zalaganja za pružanje podrške bivšim osuđenima u mnogim zemljama, mimo kuća na pola puta, zapravo ne postoje resursi za smeštaj lica koja nemaju gde da odu iz zatvora. Tako je najnovije istraživanje kojim se obuhvaćene zemlje Evropske unije ukazalo da se države članice na normativnom nivou zalažu za obezbeđivanje stanova za bivše osuđenike, dok u praksi toga zapravo nema (Filipović Hrast et al., 2023).

U slučaju zatvorenika koji su uspešno savladali individualizovani program postupanja, ali nemaju gde da se vrate, ili pak mogu da se vrate samo u porodice sa disfunkcionalnim odnosima, kuće na pola puta takođe predstavljaju zadovoljavajuće prelazno rešenje (Beha, 1977).

I razlozi javne bezbednosti govore u prilog kućama na pola puta. Naime, ovakvi smeštajni kapaciteti omogućavaju kontinuiran nadzor nad bivšim zatvorenima, što može biti posebno značajno u slučaju prestupnika osuđivanih za nasilne i seksualne delikte.

Dalje, i pored toga što osnivanje kuća na pola puta iziskuje velika finansijska sredstva, ono može biti isplativo sa stanovišta uštede javnih sredstava. Tako je u jednoj britanskoj studiji istaknuto da organizovanje smeštaja za bivšeg zatvorenika za period od šest meseci staje čak 23 puta

manje u odnosu na troškove boravka zatvorenika tokom istog perioda u kaznenom zavodu (Willis, 2018).

Osnivanje kuća na pola puta opravdavaju kompleksne potrebe osuđenih u periodu nakon napuštanja ustanove, što se posebno odnosi na one koji imaju probleme u domenu mentalnog zdravlja ili su se lečili od bolesti zavisnosti. Ukoliko je potrebno sprovođenje kognitivno-bihevioralne terapije ili implementiranje programa za sticanje i obogaćivanje socijalnih veština, u pitanju su složeni procesi koji iziskuju vreme i specifične uslove, usled čega je poželjno da osoba bude trajnije locirana na bezbednom mestu (Shoham et al., 2022).

Razlozi protiv osnivanja kuća na pola puta

Brojni su i argumenti koji govore protiv upuštanja u osnivanje specijalizovanih smeštajnih kapaciteta za bivše osuđenike.

Osnivanje i održavanje kuća na pola puta mnogo košta, a one nisu dobro prihvaćene u lokalnim zajednicama kojima pripadaju (Costanza et al., 2015). Dakle, nosioci političkih funkcija treba da odluče da utroše, po pravilu skromna, javna sredstva za namene koje ne nailaze na opšte odobravanje.

Iako bi trebalo da služe usvajanju prosocijalnih stavova, kuće na pola puta mogu doprineti međusobnom zbližavanju prestupnika koji u nekim slučajevima negativno utiču jedni na druge (Costanza et al., 2015). Takođe, bivši zatvorenici su prinuđeni da životni prostor dele i sa onima koji potencijalno ugrožavaju njihovu bezbednost. *New York Times* je tako izveštavao o zlostavljanju i zanemarivanju u kućama na pola puta u Nju Džersiju, te kako je u kućama bilo droge i aktivnih bandi, usled čega su se neki od štićenika opredeljivali za bekstvo (Daniel & Sawyer, 2020). Sa navedenim u vezi, jedna američka studija koja se odnosila na kuću na pola puta za žene utvrdila je da se u kući teško formiraju prisniji odnosi i kohezija grupe, jer su žene nepoverljive jedne prema drugima zbog sredine iz koje su došle, tako da u programima učestvuju samo formalno i sa ubeđenjem da tu nema ničeg korisnog što bi mogle da nauče (Cantora et al., 2016).

Broj onih koji napuštaju kuće na pola puta pre završenog programa je veliki, tako da istraživanja u SAD govore o brojkama koje se kreću između 60% i 70% korisnika, dok među kategorijama osuđenika koji napuštaju kuće prednjače oni koji treba da se leče od bolesti zavisnosti (Shoham et al., 2022). Najveći broj osuđenih koji neće uspešno okončati program ustanove

napušta u prva tri meseca, odnosno nakon isteka šest meseci od prvobitnog useljenja, dok se nakon tog perioda broj onih koji uspešno savladavaju program bitno uvećava (Shoham et al., 2022).

U nekim zemljama, a posebno u SAD, kuće na pola puta funkcionišu pod okriljem privatnih kompanija, što može biti u pozitivnoj korelaciji sa izborom nedovoljno stručnih kadrova koji se ne odlikuju adekvatnim profesionalnim integritetom. Tako je u Njujorku zabeleženo da je korisnik u kući na pola puta doživeo srčani udar usled toga što ga je službenik primorao da se pešice popne do sobe na petom spratu, iako je uprava bila upućena u osuđenikovo narušeno zdravstveno stanje (Costanza et al., 2015). Adekvatna selekcija i edukacija kadrova može biti od velikog značaja, s obzirom da uspešnost programa bitno varira u zavisnosti od toga da li stručni radnici tokom realizacije verno prate komponente ranije osmišljenog programa postupanja (Costanza et al., 2015).

Problem kuća na pola puta može biti i to što one ne prihvataju sve kategorije osuđenika. Konkretno, u SAD većina kuća ne prihvata bivše seksualne prestupnike, kako zbog bezbednosti korisnika, tako i zbog susedstva. Sa druge strane, upravo seksualni prestupnici i drugi marginalizovani osuđenici predstavljaju kategorije kojima su preko potrebni intenzivna podrška i nadzor (Kras et al., 2016).

U literaturi se ističe da kuće na pola puta mogu postati i generator masovnog zatvaranja ukoliko insistiraju na bespogovornom poštovanju rigidnih pravila čije neuvažavanje rezultira ponovnim zatvaranjem (CEPP, 2024).

Takođe, službenici se neretko fokusiraju na nadziranje i kontrolu nad osuđenima, dok izostaje implementacija drugih sadržaja, pri čemu se dešava i da stručni kadar nema dovoljno znanja i veština neophodnih za primenu složenijih programa (Costanza et al., 2015). Ukoliko je fokus na poštovanju strogih pravila i kućnog reda, onda se život u kući na pola puta svodi na život u zatvoru sa mogućnošću izlaska u otvorenu zajednicu, što ne pogoduje reintegrativnom cilju, niti razvijanju lične odgovornosti i veština nužnih za samostalan život (Willis, 2018). U SAD tako postoje kuće na pola puta koje faktički predstavljaju samo svojevrsni nastavak boravka u zatvoru, pa neki bivši osuđenici na posao van kuće odlaze rutom koja se ne sme menjati i koja je poznata personalu ustanove, a stečenu zaradu moraju predati ustanovi kako bi namirili troškove života i stanovanja (Dispoldo, 1985; O'Brien, 2021).

Kuće na pola puta zahtevaju izdvajanje značajnih resursa, a i pored toga što se očekuje da bitno utiču na umanjeno recidivizam, njihovi efekti su većinom evaluirani kao skromni, dok se neprekidno uvećava dijapazon skupih usluga koje bi trebalo da pruže svojim stanarima. Naime, studije ukazuju da su potrebni individualizovan pristup, specijalizovane usluge i dugotrajna podrška (Willis, 2018). Kvaziekperimentalna studija sprovedena u SAD od strane Kostance (Costanza et al., 2015) i saradnika rezultirala je zaključkom da je dugoročni uticaj kuća na pola puta na recidivizam od zanemarljivog značaja (CEPP, 2024). Pre desetak godina u Ujedinjenom Kraljevstvu je implementiran kompleksan program pod nazivom Dijamantska inicijativa (*The Diamond Initiative*), u trajanju od dve godine i uz investiranje 12 miliona funti u cilju zadovoljavanja različitih, pa tako i stambenih, potreba lica otpuštenih sa izdržavanja zatvorske kazne u trajanju do 12 meseci. Međutim, evaluacije su ukazale da među osuđenima koji su bili obuhvaćeni programom nije zabeležen niži recidivizam u odnosu na kontrolnu grupu (Willis, 2018). Ipak, treba naglasiti da su u istoj državi, programi koji su bili fokusirani na bivše osuđenike kompleksnog psihološkog profila bili prilično uspešni u suzbijanju recidivizma, s tim što se nisu ograničavali samo na obezbeđivanje smeštaja, već su se bavili i tretmanom (Willis, 2018). Isto tako metaanalitičke studije sprovedene u SAD ukazuju da treba biti oprezan pri proglašavanju kuća na pola puta neuspešnim, kako zbog toga što stopa recidivizma nije jedini relevantan pokazatelj, tako i zbog toga što treba imati u vidu da po logici stvari osuđenici smešteni u kuće mahom imaju kompleksnije potrebe od onih koji su bez tranzicionog perioda pušteni na slobodu (Donnelly & Forschner, 1987). Takođe, metaanalitička studija sprovedena od strane Vonga (Wong) i saradnika (2019) utvrđuje da osuđeni koji borave u kućama na pola puta 1,27 puta manje recidiviraju u odnosu na lica uslovno otpuštena bez organizovanog smeštaja (CEPP, 2024).

Iz svega do sada istaknutog proizlazi i sledeći argument koji ne govori u prilog kućama na pola puta. Naime, nejasno je za koju metodologiju i pristup bi kuće na pola puta u načelu trebalo da se opredele. Da li fokus treba da bude na obezbeđivanju tehničkih resursa i prilika (poput pronalaženja zaposlenja) ili na osnaživanju ličnosti? Određena istraživanja ukazuju na to da su uspešniji bili oni programi koji su podsticali promenu na ličnom nivou, odnosno promenu u načinu razmišljanja i rešavanja problema u odnosu na programe koji podstiču razvijanje praktičnih veština poput sticanja radnog iskustva (Jonson & Cullen, 2015). Međutim, otvara se čitav niz etičkih pitanja u pogledu toga ko, kako i u kom obimu može i treba da utiče na promenu vrednosnog sistema jedne osobe.

Konačno, nejasno je koliko dugo bi boravak u kući na pola puta trebalo da traje kako bi se postigli optimalni rezultati. Isto tako, za sada ne postoje dovoljno opsežna istraživanja o tome kakvi su dugoročni efekti postignuti nakon napuštanja kuća na pola puta, odnosno o tome kakva je dalja sudbina onih koji su boravili u kućama.

Iskustva u primeni kuća na pola puta – Komparativni prikaz

Iako nedostaju kompleksnije studije koje bi se bavile procenom efekata kuća na pola puta, dostupna su određena iskustva u vezi sa implementacijom ovog instituta u različitim zemljama širom sveta. U izlaganjima koja slede biće reči o praksama u Evropi, Severnoj Americi i na Bliskom istoku.

U Češkoj je tokom 2022. godine omogućeno da bivši osuđenici u periodu ne dužem od šest meseci nakon otpusta iz zatvora borave u organizovanom smeštaju, s tim što su kapaciteti bili krajnje limitirani, a u projekat osmišljavanja kuća na pola puta uključile su se i NVO. Ustanove imaju manji broj kreveta, najviše do 20 (Filipović Hrast et al., 2023).

U Mađarskoj su kuće na pola puta takođe prisutne u skromnim razmerama, a usluge koje pružaju mogu se odnositi samo na smeštaj ili pak i na određene tretmane. U ovoj državi postoje kuće na pola puta u kojima mogu boraviti samo određene kategorije osuđenih, kao na primer oni koji su mlađi od 40 godina (Hrast Filipović et al., 2023). Kao i u slučaju Češke, nema podataka o postignutim rezultatima.

U Francuskoj postoji mogućnost boravka u kućama na pola puta, ali su one pre svega namenjene osuđeniciima sa težim mentalnim problemima i zavise od raspoloživih resursa na lokalnom nivou (Hrast Filipović et al., 2023), dok su u Nemačkoj kuće na pola puta organizovane samo od strane NVO.

Irska spada u zemlje koje se strateški odnose prema problemu reintegracije osuđenih lica, tako da se počev od 2016. godine o smeštaju lica otpuštenih iz zatvora staraju kako kazneni zavodi, tako i zdravstveni sistem i sistem socijalne zaštite. Takođe, počev od 2021. godine postoji smeštaj za bivše osuđenike u Dublinu, sa kapacitetom za 13 lica, a u pitanju je pilot projekat od koga se očekuje da u budućnosti bude proširen na nacionalnom nivou (Hrast Filipović et al., 2023).

U Litvaniji počev od 2014. godine postoji sistem kuća na pola puta u kojima bivši osuđenici borave u periodu neposredno pred otpuštanje sa

zatvorske kazne. Ove ustanove zapravo funkcionišu pod okriljem kaznenih zavoda, ali ipak omogućavaju boravak u otvorenoj sredini. Uočeno je da nedostaje podrška sistema socijalne zaštite u reintegraciji (Hrast Filipović et al., 2023).

U Portugalu, konkretno u Lisabonu, postoje dve kuće na pola puta, organizovane od strane NVO, koje primaju samo određene kategorije bivših osuđenika, i to pre svega one koji su bili osuđeni na kraće kazne. Ove ustanove su fokusirane na podršku u stanovanju i pronalaženju zaposlenja (Hrast Filipović et al., 2023).

U Norveškoj se mnogo polaže na strategiju suzbijanja beskućništva, kojom su obuhvaćeni i bivši osuđenici. Tako postoji mogućnost da oni budu stambeno obezbeđeni putem programa organizovanog od strane države, ali i putem kuća na pola puta koje drže dobrotvorne organizacije. Ipak, uočeno je da postoje velike razlike od jedne do druge lokalne zajednice (Hrast Filipović et al., 2023).

U Izraelu postoji kuća na pola puta u Jerusalimu koja prima između 11 i 14 korisnika, pri čemu je fokus na lečenju od bolesti zavisnosti. Program traje godinu dana i devet meseci, s tim što se samo tokom prvih devet meseci stanuje u kući, a potom se vrši supervizija. Osuđenici se pronalazi zaposlenje, organizuju se terapije i podučavanje različitim veštinama, kao što je upravljanje ličnim finansijama. Postignuti rezultati veoma variraju, a veliki problem predstavlja to što su u većini bivši osuđenici koji napuštaju program pre isteka vremena za njegovu implementaciju (Shoham et al., 2022).

U SAD postoje velike razlike u organizovanju kuća na pola puta u različitim federalnim državama. Tako u pojedinim državama postoje kuće koje ne primaju seksualne prestupnike i prestupnike osuđivane za paljevine, a u kojima korisnici učestvuju u životu domaćinstva putem održavanja higijene i kuvanja, s tim što neke od kuća imaju stručno osoblje koje je neprekidno prisutno, kao i obavezno testiranje na psihoaktivne supstance. Neke od kuća ne implementiraju nikakve programe, te je njihova svrhovitost, a samim tim i dalje finansiranje javnim sredstvima, pod znakom pitanja. U SAD postoji mogućnost trajnog stanovanja u nekim od objekata (Willis, 2018).

U Kanadi kuće na pola puta postoje još od četrdesetih godina prošlog veka. Funkcionišu pod okriljem NVO i postoje precizna pravila o tome ko i pod kojim uslovima može stanovati u kući, jednako kao što kršenje određenih pravila rezultira evikcijom. Osim izdvojenih kuća za stanovanje

grupa nekadašnjih osuđenika, korisnici mogu biti smešteni i u posebnim stambenim jedinicima, kao i u hostelima. Evaluacije sprovedene u Kanadi govore da kuće na pola puta postižu dobre rezultate, da su prihvaćene u susedstvu, te da koštaju manje u odnosu na boravak u zatvoru (Willis, 2018).

Iz prikazanih iskustava proizlazi da postojeća saznanja ne pružaju osnov za bilo kakve generalizacije. Evidentno je da različite države uočavaju značaj postpenalnog perioda, te da nastoje da pruže podršku bivšim osuđenima.

Zaključak

Kuće na pola puta nisu opšteprimenljivo rešenje koja sa lakoćom otklanja brojne probleme u vezi sa povratkom osuđenih u otvorenu zajednicu. One mogu i ne moraju biti uspešne u suzbijanju recidivizma i ostvarivanju reintegracije, a savremena nauka i dalje ne raspolaže dovoljno snažnim argumentima koji bi govorili o nužnosti i opravdanosti njihovog postojanja i daljeg razvijanja. Istorijat kuća na pola puta snažno potvrđuje dobro poznatu tvrdnju da je postizanje reintegracije izuzetno teško i neizvesno, te da je osuđenima bez svake sumnje nužna izvesna podrška u trenutku kada se iza njih zatvore vrata kaznenog zavoda i nestane dobro poznata rutina koja je odlikovala njihovu svakodnevicu.

Savremena naučna literatura snažno podržava reintegrativni pristup koji se bazira na studioznom proučavanju rizičnih i protektivnih faktora. Nakon odgovarajućih procena treba obezbediti manje ili više intenzivne usluge prilagođene kognitivnim i ostalim kapacitetima konkretnog bivšeg osuđenika. Samim tim, ne može se na jedinstven način govoriti o tome da li kuće na pola puta predstavljaju nepotrebno trošenje resursa ili dragoceno rešenje. Za neke osuđenike mogu biti nužne, a u slučaju drugih su moguće suviše.

Nesporno je to da bi ustrojstvo i funkcionisanje kuća na pola puta trebalo da budu zasnovani na naučnom promišljanju, kao i da efekti njihovog rada treba da budu periodično i studiozno evaluirani. U tom smislu i za Srbiju važe opšte preporuke koncipirane od strane istraživača u ovoj oblasti, a koje se mogu svesti na primenu koncepta kuća na pola puta u oblicima koji su već dovoljno provereni u praksi, uz prilagođavanja primerena nacionalnim mogućnostima i potrebama.

Zahvalnica / Finansiranje

Članak predstavlja rezultat rada na projektu koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, a implementira Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, ugovor br- 451-03-65/2024-03/200096.

Literatura

- Beha, J. A. (1977). Testing the functions and effect of the parole halfway house: One case study. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 67(3), 335–350.
- Bonta, J., & Motiuk, L. L. (1987). The diversion of incarcerated offenders to correctional halfway houses. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 24(4), 302–323. <https://doi.org/10.1177/0022427887024004006>
- Cantora, A., Mellow, J., & Schlager, M. (2016). Social Relationships and Group Dynamics Inside a Community Correction Facility for Women. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(9), 1016–1035. <https://doi.org/10.1177/0306624X15591805>
- Center for Effective Public Policy (CEPP) (2024). *Exploring the Impact of Halfway Houses and the Use of Revocations*. https://reentrycoalitionofnj.org/wp-content/uploads/2024/03/CS9_23-Exploring-the-Impact-of-Halfway-Houses-and-the-Use-of-Revocations-Draft-003-5.pdf
- Costanza, S. E., Cox, S. M., & Kilburn, J. C. (2015). The impact of halfway houses on parole success and recidivism. *Journal of Sociological Research*, 6(2), 39–55. <http://dx.doi.org/10.5296/jsr.v6i2.8038>
- Daniel, R., & Sawyer, W. (2020). *What you should know about half-way houses*. Prison Policy Initiative. <https://www.prisonpolicy.org/blog/2020/09/03/halfway/>
- Dispoldo, N. (1985). Halfway house-A Prison alternative. *America Magazine: The Jesuit Review of Faith & Culture*, 152(15), 319–321.
- Donnelly, P. G., & Forscher, B. E. (1984). Client Success Or Failure in a Halfway House. *Federal Probation*, 48(3), 38–44.
- Donnelly, P. G., & Forscher, B. E. (1987). Predictors of Success in a Co-Correctional Halfway House: A Discriminant Analysis. *Journal of Crime and Justice*, 10(2), 1–22. <https://doi.org/10.1080/0735648X.1987.9721346>
- Filipović Hrast, M., Pleace, N., O'Sullivan, E., Allen, M., Benjaminsen, L., Busch-Geertsema, V., & Teller, N. (2023). *Leaving Prison and Homelessness*. European Observatory on Homelessness Comparative Studies. Research Report. FEANTSA. https://www.feantsa.org/public/user/Observatory/2023/Comparative_study/Feantsa-Studies-13_v02.pdf

- Gibbs, D., Stockings, E., Larney, S., Bromberg, D. J., Shakeshaft, A., & Farnbach, S. (2023). The impact of supported accommodation on health and criminal justice outcomes of people released from prison: A systematic literature review. *Harm Reduction Journal*, 20(1), 91. <https://doi.org/10.1186/s12954-023-00832-8>
- Growns, B., Kinner, S., Conroy, E., Baldry, E., & Larney, S. (2018). A Systematic Review of Supported Accommodation Programs for People Released From Custody. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(8), 2174–2194. <https://doi.org/10.1177/0306624X17714108>
- Gunnison, E., & Helfgott, J. B. (2013). *Offender reentry: Beyond crime & punishment*. Lynne Rienner Publishers.
- Hamilton, Z. K., & Campbell, C. M. (2014). Uncommonly observed: The impact of New Jersey's halfway house system. *Criminal Justice and Behavior*, 41(11), 1354–1375. <https://doi.org/10.1177/0093854814546132>
- Jonson, C. L., & Cullen, F. T. (2015). Prisoner Reentry Programs. *Crime and Justice*, 44(1), 517–575. <https://doi.org/10.1086/681554>
- Kras, K., Pleggenkuhle, B., & Huebner, B. (2016). A New Way of Doing Time on the Outside: Sex Offenders' Pathways In and Out of a Transitional Housing Facility. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(5), 512–534. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0306624X14554194>
- Lee, L. (2023). Halfway Home? Residential Housing and Reincarceration. *American Economic Journal: Applied Economics*, 15(3), 117–149. <https://doi.org/10.1257/app.20200150>
- Minimalna standardna pravila UN za postupanje sa zatvorenicima (Mandelina pravila, usvojena 1957. godine i revidirana 2015. godine)
- O'Brien, C. (2021). "A Prison in Your Community": Halfway Houses and the Melding of Treatment and Control. *Journal of American History*, 108(1), 93–117. <https://doi.org/10.1093/jahist/jaab065>
- Schwarz, C. (2020). Transitioning house: a "safe umbrella" from criminal stigmatization?. *Journal of Offender Rehabilitation*, 59(5), 285–314. <https://doi.org/10.1080/10509674.2020.1745978>
- Sharma, K. (2024). Turning Points: An Evaluation of Formal and Informal Interventions in the Life of Ex-Offenders. *Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science*, 12(1), 13.
- Shoham, E., Efodi, R., Haviv, N., & Gross Shader, C. (2022). Dropout from Treatment and Desistance from Crime among Released Prisoners in Jerusalem Halfway House for Prisoners with Substance Misuse Disorder. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(10–11), 1109–1133. <https://doi.org/10.1177/0306624X211010291>
- Sieferle, B. (2022). Navigating Post-prison Life: Social Positioning in Unstable Circumstances. *Ethnologia Europaea*, 52(1), 70–92. <https://doi.org/10.16995/ee.3386>

- Vasoli, R. H., & Fahey, F. J. (1970). Halfway House for Reformatory Releasees. *Crime & Delinquency*, 16(3), 292–304. <https://doi.org/10.1177/001112877001600307>
- Willis, M. (2018). *Research Report Supported housing for prisoners returning to the community: A review of the literature*. Australian Institute of Criminology. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.29103.23204>
- Wong, J., Bouchard, J., Gushue, K., & Lee, C. (2019). Halfway Out: An Examination of the Effects of Halfway Houses on Criminal Recidivism. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(7), 1018–1037. <https://doi.org/10.1177/0306624X18811964>

Halfway Houses: General Considerations, Present Time and Future*

Milica D. Kovačević

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia

Halfway houses, as one of the frequently mentioned concepts of contemporary penological thought, have been modestly applied in practice, and have also been insufficiently researched. Therefore, the subject of the paper is a summary presentation of the notion of halfway houses, indicating their basic types and experiences gained so far in comparative practice. The goal is to highlight recommendations that could be relevant for domestic practice in Serbia, in the area of enforcement of criminal sanctions and post-penal care. The author applied the normative logical method and content analysis, using contemporary literature on topics related to the prison and the reintegration of ex-prisoners into everyday life. We conclude that halfway houses have been implemented in very diverse forms, with a wide range of implemented programs and services, which significantly complicates the formulation of any general assessments of their success in the domain of achieving reintegration. The author concludes that contemporary scientific thought recommends the organization of halfway houses with resources

* Predloženo citiranje: Kovačević, M. (2024). Kuće na pola puta: Opšta razmatranja, sadašnjost i budućnost. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 43(3), 57–71. <https://doi.org/10.47152/ziksi2024034>

©2024 by authors

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

to meet the diverse needs of convicted persons, with strict adherence to ethical and professional standards and periodic evaluation.

KEYWORDS: halfway house / prison / reintegration

PRIMLJENO: 23.9.2024.

REVIDIRANO: 29.10.2024.

PRIHVAĆENO: 17.11.2024.